

HOSPODÁŘSKÁ KONVERGENCE UVNITŘ EVROPSKÉ UNIE

ECONOMIC CONVERGENCE WITHIN THE EUROPEAN UNION

Michaela Krčílková

Abstrakt:

Synchronizace hospodářských cyklů je všeobecně přijímanou podmínkou úspěšné monetární integrace. Prudký nárůst zájmu o tuto problematiku lze vysledovat zejména v souvislosti se zaváděním společné měny v Evropě. Zavedením Eura v roce 2002 proces monetární integrace zdaleka nekončí. Otázka konvergence hospodářských cyklů je stále aktuální zejména z pohledu rozšiřování EMU. V této práci je na základě použití shlukové analýzy ukázáno, že ačkoli v druhé polovině 90. let existovaly značné rozdíly mezi novými a původními členy EU, postupem času tyto rozdíly mizí.

Klíčová slova:

Hospodářská konvergence, Evropská unie, shluková analýza

Abstract:

Synchronization of business cycles is broadly accepted condition for success of monetary integration. Discussions about common currency in Europe have increased the interest of European economists in this question. The process of monetary integration has not been finished by Euro introduction in 2002. The question of convergence of business cycles is still relevant especially from EMU enlargement point of view. In this paper is shown that the differences between new and old members of EU have been decreasing during the time.

Keywords:

Economic convergence, European Union, Cluster Analysis

ÚVOD

Prudký nárůst zájmu o otázku hospodářské konvergence lze vysledovat v průběhu 90. let minulého století zejména v souvislosti se zaváděním společné měny v Evropě. Sbližování ekonomik států, jež se chystají přijmout společnou měnu je chápáno jako jeden z faktorů podílejících se na úspěchu monetární integrace. Kromě hospodářské konvergence bývají jako další podmínky úspěchu zmiňovány: mobilita výrobních faktorů, cenová flexibilita, intenzivní vzájemný obchod, integrace finančních trhů a synchronizace hospodářských politik. Zatímco všechny později vyjmenované podmínky by dané ekonomice měly poskytnout možnost eliminovat nepříznivé dopady asymetrických poptávkových či nabídkových šoků, prvně zmiňována konvergence by měla být zárukou, že ke zmiňovaným šokům buď nedojde nebo, že pravděpodobnost jejich výskytu je minimální. V prvním případě se tedy jedná o mechanismy adaptace, v druhém pak o mechanismus prevence. Do jisté míry jsou oba mechanismy v částečně substitučním vztahu a nedostatek jednoho může být nahrazen dobře fungujícím druhým mechanismem.

Empirické studie³⁹ týkající se možnosti jednotlivých evropských států vstřebat asymetrický šok se shodují v názoru, že adaptační mechanismy jsou v evropských státech velmi slabé. Trh práce je rigidní a to jak z pohledu mobility pracovníků, tak i z pohledu přizpůsobování se mezd. Rovněž reakce relativních cen na výskyt asymetrického šoku je velmi nízká. Co se týče hospodářských politik, panuje všeobecná shoda v názoru, že za

³⁹ Ucelený přehled podávají např. Macháček – Kotlán (2001)

současné situace, kdy monetární politika je podřízena jediné autoritě (Evropské centrální bance) a fiskální politika je v gesci jednotlivých států, je nezbytné koordinovat opatření jednotlivých národních vlád v oblasti veřejných financí. Obavy z nezodpovědného chování jednotlivých fiskálních autorit vedly proto k vytvoření určitých společných pravidel pro uplatňování fiskální politiky. Vzhledem k dosavadním zkušenostem s jejich dodržováním však nelze v této oblasti očekávat zázraky.

Oč slabší jsou možnosti jednotlivých států reagovat na asymetrický šok, tím důležitější je, aby k výskytu podobných šoků docházelo co nejméně. Otázka hospodářské konvergence je tedy stále aktuální. Zejména proto, že zavedením Eura ve 12 evropských státech proces monetární integrace zdaleka nekončí.

CÍL PRÁCE

Tato práce se zabývá hospodářskou konvergencí uvnitř Evropské Unie. Cílem práce je zodpovědět na otázku nakolik jsou si ekonomiky jednotlivých států podobné a zda-li můžeme sledovat určité sbližování ekonomik v čase. Dle teorie optimálních měnových zón je konvergence ekonomik do jisté míry endogenní veličinou a může k ní tedy docházet i zpětně po vytvoření měnové unie. Znalost nejen aktuální míry konvergence, ale i tendence jejího vývoje je důležitá zejména z pohledu dalšího rozšiřování Eurozóny.

METODIKA

Koncem 80. a začátkem 90. let se vyvinulo značné množství metod k měření ekonomické konvergence. Poměrně často se využívalo odchylek reálných směnných kurzů, coby ukazatelů odlišných ekonomických tlaků, jimž jsou státy vystaveny, např. Eichengreen (1991). Dalším způsobem byl odhad míry interregionální pracovní mobility (De Grauwe a Vanhaverneke, 1991). Posuzovala se rovněž intenzita vzájemného obchodu, či míra vnitřní otevřenosti (např. Frankel – Rose, 1996). Nejčastěji využívanými se však staly modely strukturální vektorové autoregrese, jejichž počátky jsou spojovány se jmény Bayoumi a Eichengreen (1992). Později je však využila řada dalších autorů (z novějších např. Dumasquier – Lalonde – St-Amant, 1997; Fidrmuc – Korhonen, 2003; a mnoho dalších).

Méně často užívanou avšak rovněž užitečnou metodou je metoda shlukové analýzy, kterou použili Artis a Zhang (1997) a která je použita v této práci. Její největší výhodou je výstup v podobě klastrového diagramu, jež umožňuje relativně snadnou a intuitivní interpretaci.

Základem shlukové analýzy je měření podobnosti (či naopak rozdílnosti) mezi dvěma zeměmi případně skupinami zemí. V této práci je podobnost zemí (EU-25) měřena na základě hodnot pěti proměnných, kterými jsou: růst reálného HDP, míra inflace měřená cenovým deflátorem, míra nezaměstnanosti, reálná úroková míra a deficit veřejného rozpočtu vyjádřený jako procentuální podíl na HDP. Údaje o jednotlivých proměnných pocházejí z databáze AMECO, kterou na svých webových stránkách zpřístupňuje Eurostat.

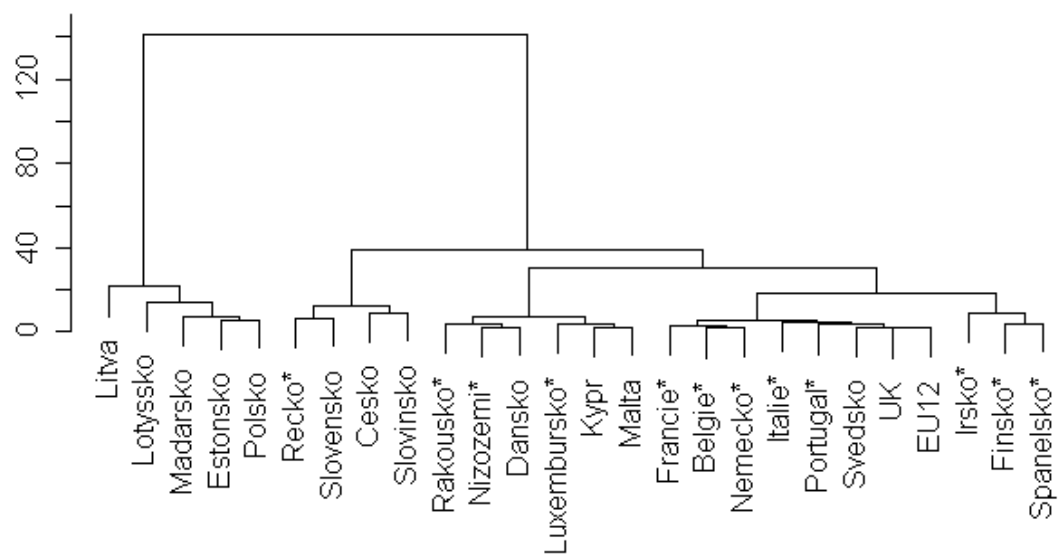
Shluková analýza byla aplikována na 25 členských zemí Evropské unie. Kromě nich byl zařazen i region eurozóny tvořen 12 státy, jež přijaly Euro. Klastry (shluky) jsou vytvářeny metodou WARD.

Pro zjištění vývoje konvergence v čase byly vytvořeny tři klastrové diagramy. První se vztahuje k období 1993-1997, druhý k období 1998-2001 a poslední k období 2002-2005. Jednotlivá období jsou pro každou zemi popsána aritmetickým průměrem výše definovaných proměnných.

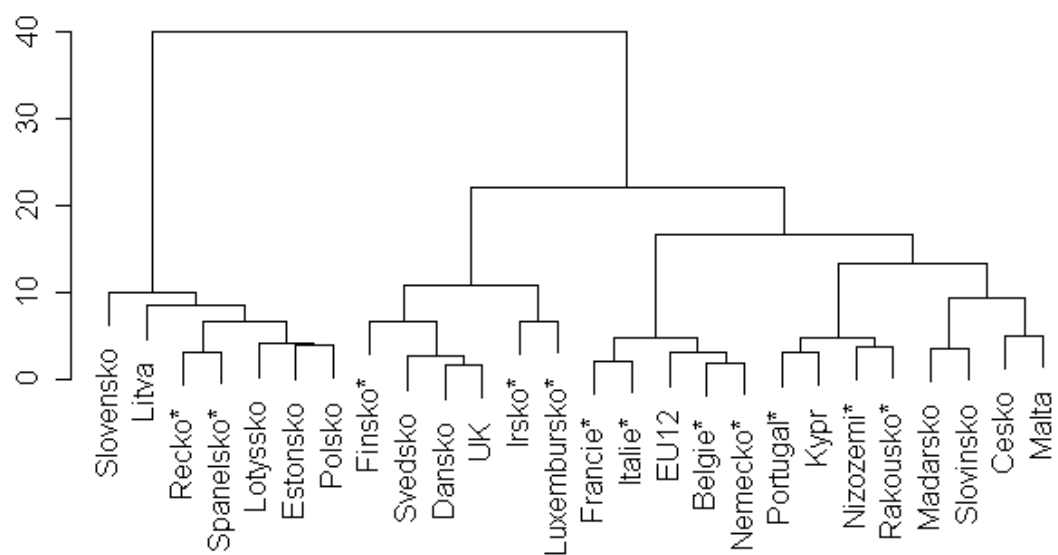
VÝSLEDKY

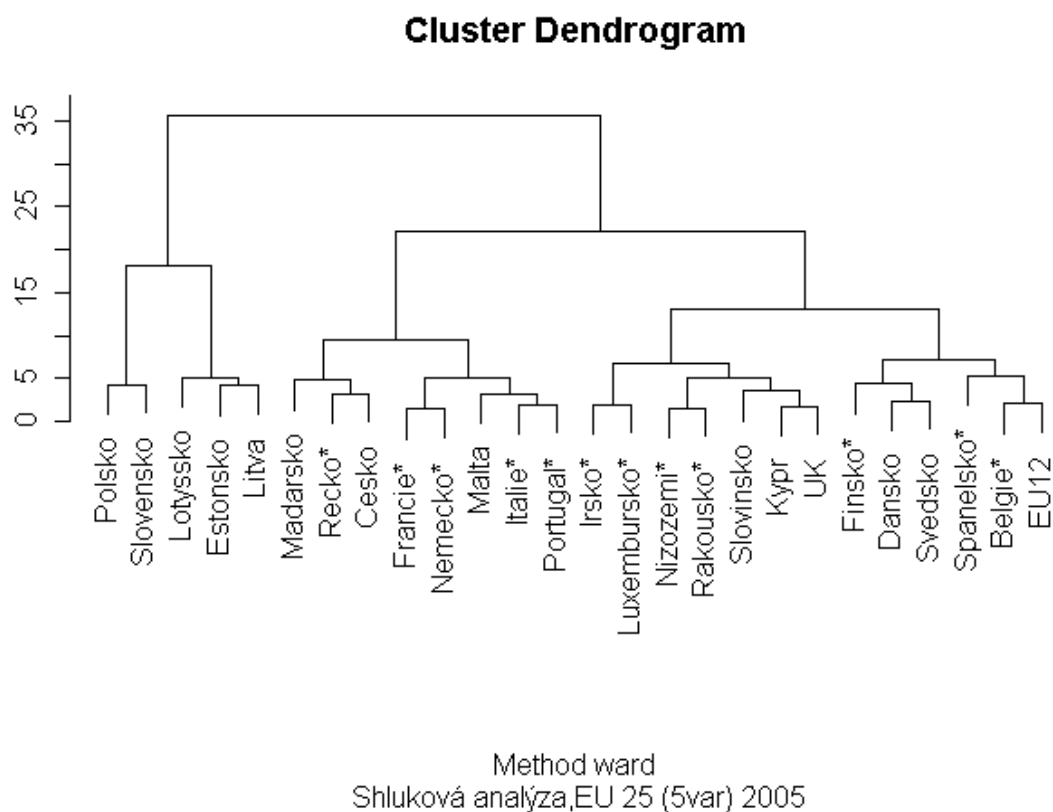
Následující tři obrázky prezentují obdržené výsledky. Hvězdička u názvu země připomíná členství země v eurozóně. Zkratka EU-12 představuje průměr eurozóny.

Cluster Dendrogram

Cluster Dendrogram

DISKUSE

Na základě analýzy klastrových diagramů lze učinit několik závěrů o chování evropských ekonomik.

Zaprvé, ve sledovaném období došlo k výraznému sblížení ekonomik Evropské Unie jako celku.

Zadruhé, ekonomiky nových členských zemí s výjimkou Malty a Kypru jsou v prvním období výrazně odděleny od původních členských států EU. V průběhu druhého a třetího období se však nové a původní členské státy začaly výrazně sblížovat. Litva, Estonsko, Lotyšsko, Polsko a Slovensko zůstávají sice oddělené avšak rozdíl mezi oběma skupinami je výrazně nižší. Důvodem může být značné reformní úsilí a příprava post-komunistických států na vstup do EU (zejména ve druhém období) a jejich vstup do EU ve třetím období.

Zatřetí, Francii, Německo a Itálii a v prvních dvou obdobích rovněž Belgii, lze označit za ekonomiky vykazující značnou shodu ve svém projevu. Přihlédneme-li k velikosti Německa a Francie můžeme je označit za těžiště nejen EMU ale i celé EU. Tento závěr se shoduje i se závěry některých empirických studií, jež využily modely vektorové autoregrese, např. Bayoumi a Eichengreena (1992), Funke (1997) a Dibogloo a Horvath (1997)

Začtvrté, postavení regionu EU-12 vykazuje značně nestabilní postavení vzhledem k ostatním zemím. Projevuje se zde to, že byl odvozen na základě prostého aritmetického průměru namísto mediánu či průměru váženého. To ho logicky vychyluje směrem k extrémním hodnotám (v případě, že jsou ve vzorku obsaženy) bez ohledu na velikost země, která tyto hodnoty vykazuje.

Co se týče samotné analýzy bylo by vhodné k charakteristikám zemí připojit rovněž proměnnou, která by popsala vnitřní provázanost ekonomik (např. podíl na dovozech a

vývozech do EU), a proměnnou, která by charakterizovala otevřenost ekonomik vůči ostatnímu světu. (tzv. vnitřní a vnější otevřenost)

Rovněž zařazení i ostatních evropských a případně neevropských zemí by mohlo přinést zajímavé výsledky. Je zde však problém získat data odvozená stejným metodickým postupem. Srovnatelnost dat je při tom pro správné výsledky stěžejní.

Posledním návrhem pro další výzkum je nahrazení proměnné růst HDP proměnnou zohledňující limity ekonomiky (např. odchylka od potenciálního produktu), případně proměnné zohledňující výskyt šoků (např. odchylka od trendového HDP)

ZÁVĚR

Logika ekonomické integrace je založena na předpokladu, že integrací obě země (ekonomické celky) získávají určité výhody. Mezi často citovanými výhodami je intenzivnější mezinárodní obchod, lepší využití výrobních faktorů nebo snížení nejistoty mezinárodní investiční aktivity. V důsledku těchto okolností dochází v obou integrujících se celcích ke zvýšení HDP.

Mezi negativa integrace patří například ztráta nezávislé monetární politiky, zvýšení nebezpečí spekulativních kapitálových toků, které mají za následek větší volatilitu ekonomiky a omezená možnost reagovat na výskyt nepříznivých šoků.

Determinujícím faktory toho, zda ekonomická integrace přinese více pozitiv než negativ je podobnost integrujících se ekonomik a účinné adaptační mechanismy. Protože současná literatura ukazuje, že nástroje adaptace jsou v Evropě značně omezené, nabývá hospodářská konvergence značného významu.

V této práci byla pro posouzení podobnosti evropských ekonomik využita shluková analýza. Nejdůležitějším závěrem z hlediska integrace je, že vydělenost nově přistupujících států patrná v druhé polovině devadesátých let postupem času mizí a v třetím analyzovaném období lze vysledovat značnou míru podobnosti s původními členskými státy.

LITERATURA

- ARTIS, Michal – ZHANG, Wenda (1997): *On Identifying the Core of EMU: An Exploration of Some Empirical Criteria*. CEPR Discussion Paper 1689, Centre for Economic Policy Research
- BAYOUMI, Tamin – EICHENGREEN, Barry (1992): *Shocking Aspects of European Monetary Unification*, NBER working Paper Nr. 3949, National Bureau Of Economic Research, Cambridge. 1992
- De GRAUWE, Paul – VANHAVERBEKE, W. (1991): *Is Europe Optimum Currency Area? Evidence from Regional Data*. CEPR discussion paper Nr. 556, 1991
- DIBUGLOO, S. – HORVÁTH, J. (1997): Optimum Currency Areas and European Monetary unification. In *Contemporary Economic Policy*, vol. 15, Nr. 1, 1997, s. 37 – 49
- DUPASQUIER, C. – LALONDE, R.- ST-AMANT, P (1996): *Optimum Currency Areas as Applied to Canada and United States*. Bank of Canada working paper, Bank of Canada
- EICHENGREEN, Barry (1991): *Is Europe an Optimum Currency Area?* NBER working Paper Nr. 3579, National Bureau Of Economic Research, Cambridge. 1991.
- FIDRMUC, Jarko – KORHONEN, Iikka (2003): *Similarity of Supply and Demand Shocks Between Euro Area and the CEECs*, BOFIT Discussion Paper Nr. 14, Bank of Finland, Helsinki, 2003
- FRANKEL, Jeffrey A. – ROSE, Andrew K. (1996): *The Endogeneity Of The Optimum Currency Area Criteria*, NBER Working Paper Series, WP Nr. 5700, National Bureau Of Economic Research, Cambridge. 1996
- FUNKE, M. (1997): The Nature of Shocks in Europe and Germany. In. *Econometrica vol. 64.*, Journal of the Econometric Society, Blackwell Publishing 1997, s. 461 – 469
- MACHÁČEK, Martin – KOTLÁN, Viktor (2001): EMU a asymetrické šoky: Přehled fungování mechanismů adaptace a zajišťování. In *Finance a úvěr*, Ročník 51, č.10, UK – Fsv, Praha, 2001, s. 514 – 527

Adresa autora:

Ing. Michaela Krčílková, PEF, Česká zemědělská univerzita, 165 21 Praha 6 - Suchbátarův